

Erhverv på Drejø – historisk set.

Samlet til Drejø Arkiv af Else Hjort Nielsen. Jan. 2010

Øboernes kontakt med omverdenen:

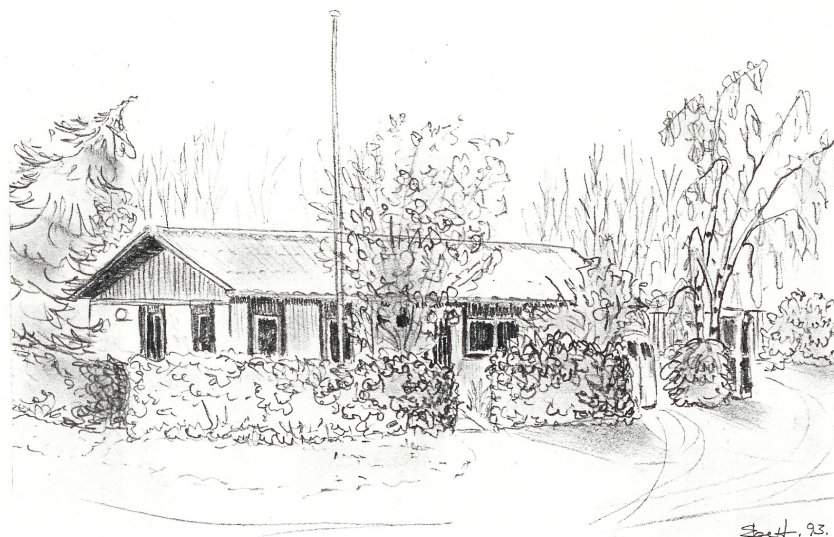
Indtil 1883, hvor Drejø fik den første dampdrevne passager- og fragtbåd, foregik al transport mellem øerne med de store, klinkbyggede øbojoller, som hovedsagelig blev bygget på Drejø. Øbojollerne spillede en stor rolle for de ellers isolerede småøer. De var øboernes livsnerve til omverdenen. Det var store, sorte joller med et eller oftest to smakkesejl. De blev bygget på øerne, helst på Drejø, som havde haft en professionel bådebygger i hvert fald siden sidst i 1700 – tallet. Drejøjollerne var efterspurgt p.g.a. deres sødygtighed, lasteevne og gode sejlegenskaber. De var klinkbyggede åbne og spidsgattede egetræsjojer, fyldige i forskibet og slanke i agterskibet.

På øerne i Det sydfynske Øhav var gårdene delt op i bådelaug. Op i 1800-tallet havde Lyø's 24 gårde tilsammen 4 bådelaug med hver en øbojolle. På Skarø var de 11 gårdmænd delt i 2 bådelaug med hver en smakkejolle, og husmændene havde 1 laug med en jolle. Hvor mange bådelaug Drejøs 27 gårde har haft, er der ingen, der længere kan huske. På Drejødø endte to af de sidste øbojoller som tag på fiskehusene ved Gl. Havn. På Fiskeri og søfartsmuseet i Esbjerg er bevaret en to-smakkejolle fra Hjortø, den har muligvis tilhørt hjortøboernes bådelaug, der med 4 gårde sandsynligvis kun har haft én jolle. At Birkholmerne også har brugt smakkejollerne ved vi bl.a. fra J.E.C.Rasmussens malerier fra 1880'erne, hvor han har portrætteret adskillige dalevende Birkholmere i store øbojoller, men hvor mange øen har haft, ved ingen i dag.

Faaborg var indtil 1880'erne øboernes foretrukne handelsby – øernes "Hovedstad". Svendborg lå for langt væk, og turen med de tunge øbojoller ned gennem Svendborgsund indebar mange kryds som besværliggjorde sejladsen. Faaborg lå tættere på, og vindretningen var næsten altid gunstig. Drejøbønderne sejlede derfor til Faaborg for at afsætte flæsk og andre hjemmegjorte landbrugsprodukter, samt få kornet malet - og måske en enkelt dram!

Da Ærø fik sin første damper i 1874, blev Drejødø betjent af Postføreren fra Skarø, som i åben jolle mødte damperen "Ærø" ud for Vornæs, og "slæbte på siden" med op til Drejødø, hvor han gik ind til en bro ved *Hespen*, bar passagererne i land på sin ryg - hvis det var lavvande - og derefter afleverede posten, således at han var færdig til at "returnere" med damperen mod Svendborg på dens næste tur og tage til Skarø. Da Drejødø Fiskeriforening fik bygget den nuværende færgebrog i 1905 med anløb af Ærøfærgen, kom posten til øen af den vej.

Den første dampdrevne passagerbåd kom til Drejødø i 1883, købt og afhentet i Göteborg af to fremsynede Drejødø-mænd. Damperen "Drejødø" havde tilholdssted i Gl. Havn, hvorfra øen i starten havde 2 ugentlige afgangene til Faaborg og Svendborg – senere blev det udvidet til 4. Damperen anløb i mange år hver torsdag også Skovballe på Tåsinge, til stor glæde for Tøsingerne, som nu slap for den lange tur til Svendborg i hestevogn. Trods skovballeboernes ihærdige forsøg på at stoppe en begyndende tilsandingen ved Skovballebroen, måtte Drejødødamperen o. 1905 indstille sejladsen til Tåsinge. Damperen "Drejødø" lagde op i 1906, da konkurrencen fra Ærødamperen blev for stor. Så vidt vides ligger den gamle damper i dag på bunden af Troense havn, hvor den for mange år siden sank.

Bager:

I 1879 fik bager Jørgen Hansen skøde på *Skibsbyggerhuset*, han blev selvejer. Det var det senere bageri på Strædet 1. Huset bestod da af: stuehus, lo og kostald, bygget i en længe, opført af bindingsværk, og med stråtag. I 1899 opførte Jørgen Hansen en ny bygning af sten med rødt tegltag, indrettet til bageri. Hans søn Niels Jensen Hansen videreførte bageriet til sin død i 1931. Matr. 36 blev herefter delt mellem hans 2 søstre i matr. 36a og 36b. Søstrene solgte ejendommen i 1932 til Anton Møller Rasmussen fra Svendborg og bageriet fortsatte, men ude af familiens eje. I 1934 købte Paula og Andreas Hansen Pedersen fra Marstal, og drev bagerforretningen videre i næsten 40 år. De lukkede i 1972, og flyttede tilbage til Marstal. Verner Nielsen, Odense købte derefter huset til sommerhus. Bageriet blev nedlagt, de gamle bageovne og skorstenen blev revet ned, hvorefter han allerede efter 2 år solgte det "amputerede" bageri videre.

Barbersalon og damefrisør:

Snedker Hans Mortensen købte en grund midt i byen af udstykningen efter branden, hvorpå han tegnede et hus med barbersalon til datteren Gerda og svigersønnen Holger. Huset blev bygget i 1948 af en lokal murer, Rasmus Schmidt, alt træarbejdet stod Snedkeren selv for.

Gerda var gift med Holger Hansen, søn af Mine og Hans "*Munke*" Hansen, som havde høkerbutik på hjørnet (senere *Nellemanns butik*). Holger var uddannet som barber i Ærøskøbing o. 1940, men flyttede tilbage til forældrene, hvor han fik indrettet en barbersalon i et hjørne af butikken. Under den store brand i 1942 *kom én barber lettere til skade, og måtte en tur på Ærøskøbing sygehus* – det var Holger - han skar sig på en le! Da Holger og Gerda blev gift i 1948, kunne de flytte ind i et helt nybygget hus med egen barbersalon. De første år hjalp Gerda som damefrisør, men fik efter nogle år tilbudt postkontoret, da Edel og Marius "Post" stoppede o. 1950. Holger stoppede som barber og lukkede salonen i 1955.

Bibliotek:

Margrethe Sommer og Søren Madsen købte i 1943 den midterste lejlighed af langhuset på Strædet – *Margrethe Sommers hus*. Her får hun en aftale med Svendborg Bibliotek om biblioteksdepot i den lille stue til højre for gangdøren. Biblioteket havde da haft til huse på mejeriet. Margrethe havde bibliotek til sin død omkring 1984, hvor det blev flyttet ud i Drejød skole – og hvor det stadig er. Der var 1 ansat på 15 timer om måneden. Skolestuen blev betegnet som Borgerhus, hvor alle kunne holde møder og låne skolestuen gratis. Da Svdb. Kommune solgte skolen til private i 2005, fik bibliotek og Drejød Arkiv lov til at blive i skolestuen vederlagsfrit, mod at Svdb. Bibliotek betalte for lys og varme. Åbningstiden blev sat ned til 9 timer pr. md. I 2008 fik det status af biblioteksfilial i stedet for blot et depot. I 2010 har Drejød filialbibliotek 1 ansat i 9 timer – pr. måned.

Fiskerierhvervet:

I begyndelsen af 1880'erne tog fiskeriet for alvor fart på øen. Det var især torsk, der blev fanget, og opkøberne strømmede til øen i deres kvaseskibe. Det fik drejøjfiskerne til at indse, at den mellemhandel leverance kunne de lige så godt selv håndtere. I 1885 tog en drejøjfisker Rasmus Christensen sammen med Peder Larsen fra Strandhuse i Svendborg initiativet til at danne "*Kvaseselskabet Drejød*", og øen fik sin første kvase "*Thor*" bygget i Svendborg 1881, med Peter Larsen som skipper.

I 1891 blev der købt endnu en kvase, "*Christine*" bygget i Svendborg 1885. Hun blev afløst i 1898 af "*Heimdal*" nybygget på Thurø. Disse to førtes af Christian M. Petersen fra Hjortø.

I mange år var Kristiania (Oslo) et vigtigt marked for drejøjorsk. Nordmændene fangede selv store torsk, men Kristianitterne foretrak de mindre kogetorsk, som drejøjkvaserne hentede fra Østersøen. I Oslo hed det: "*Spis norsk, men spis danske torsk!*"

Selve fiskerierhvervet var på sit højdepunkt i 1930'erne. Drejød og Skarø havde tilsammen en fiskerflåde på 16 motorskibe, 50 sejl- og robåde og ca. 40 mand beskæftiget med fiskeri som hovederhverv; men op i 50'erne svandt fiskebestanden, og hermed forsvandt kutterne fra Drejød.

Graver og ringer:

Formentlig har der altid været ansat en graver og ringer ved Drejø Kirke. I huset "Kildager" boede Jens Møller Jensen, som var graver og ringer indtil han gik på pension og blev afløst af Egon Filsted. I 1996 flyttede Bent Larsen og Gitte Hjerlesen til Drejø. Gitte blev ansat som graver og ringer ved Drejø Kirke, hvor hun afløste Egon Filsted. I 2003 blev præstestillingen reduceret til en 50% stilling, hvilket halverede de kirkelige handlinger, og hermed også ringningen. Som en "kompensation" fik graveren derfor også præstegårdshaven under sig. Drejø Kirke fik automatisk ringning i 2008.

Hotelejer:

Det oprindelige Badehotel blev bygget 1927 af Nanna og Gunnar Pedersen, kaldet "Kromanden" (søn af lærer Peder Pedersen på Drejø), som havde købt et stykke jord af gård matr. 25. Hotellet blev tegnet af snedker Hans Mortensen, og opført af lokale håndværkere. *"Hotellet blev godt besøgt af Svendborg og Odenses "Jet set": Dengang "lå man på landet" om sommeren. I de finere kredse blev koner og børn sendt til Drejø Badehotel – mændene kom på besøg i weekender"*, har Edith fortalt, tidligere økonoma på Kolonien og gift med Kromandens søn Kaj. I køkkenet stod Nana for maden, med hjælp fra et par unge piger.

Det kørte godt indtil efter 2. verdenskrig, hvor det kneb med pengene. I 1953 solgte "Kromanden" derfor hotellet til Gladsaxe Kommune og lærerforening, til svagbørnskoloni. De købte samtidig mere jord (25d + f + g), så der blev plads til en boldbane. Den tilbyggede balsal blev omdannet til sovesal med plads til 25 køjesenge. I 1979 fik det gamle badehotel en omfattende renovering, der kun efterlod ydermurerne fra hovedbygningen. Gladsaxe fortsatte derefter som feriekoloni for skoler i Gladsaxe. Da var der ansat 1 økonoma samt 2½ køkkenhjælp og 1 pedel. I 1991 hvor Svendborg Kommune lejede kolonien i 8 år, blev der åbnet op for udlejninger til alle også private arrangementer. Til gengæld blev personalet reduceret til 1 økonoma på ¾ tid samt en pedel efter behov. Det fortsatte da Gladsaxe tog kolonien tilbage i 2000, hvor der dog ikke længere var fast personale ved alle udlejninger, men økonoma og rengøringshjælp kunne lejes ekstra. Nu var der kun tilknyttet 1 tilsynsførende på aftalt timebasis.

Jordemoder:

Hvornår den første jordemoder på øen er kommet, er uvist. Edith Pedersen (93 år) skriver, at hendes morfar var søn af distriktsjordmoderen på Drejø?

Distriktsjordmoderen var jordemoder på Drejø, Skarø og Hjortø, måske også på Birkholm. Når der var fødsler på Skarø blev hun sejlet derover i en fiskerbåd og på Hjortø blev hun hentet i en åben jolle i alt slags vejr, dag og nat og om vinteren over isen.

Den gamle jordemoder, Tone Espensen, satte en ære i at "føde selv" uden lægehjælp. Det var nær gået galt under en fødsel, hvor moderen blev ved med at have veer, uden at der skete noget, men så slog mormoderen i bordet og sagde, at jordmoderen omgående skulle ringe til lægen (fra Ærø), - så gav Tone sig! Da det var overstået fik hun en overhaling af lægen; mor og barn var ved at dø på grund af sløseri. Hun virkede også som sygeplejerske, folk sendte bud efter hende ved småskader og sygdom. Hun boede i det gamle jordemoder hus, men virkede ivrigt på at få et nyt - det gamle hus duede ikke, så Svendborg Amtskommune besluttede at bygge *Det nye jordemoderhus* i 1916, hvor hun så flyttede ind – men, hun købte omgående det gamle, og lejede det ud til sommergæster. Tone blev få år efter pensioneret, og flyttede tilbage i det gamle hus. Pastor Blom besøgte altid de gamle, også Tone. Så sagde han: *"Skal vi synge en salme, fru Espensen? - Det ka' vi godt, men den skal være kort."*

Efter Tone kom en kort årrække en anden jordemoder, Fru. Svendsen. Hun boede i det nye jordemoderhus, og blev afløst o. 1940 af Kathrine Christensen. Hun stoppede o. 1960, hvor det var ved at være småt med børnefødsler på øen. Stillingen blev ikke genopslået.

Kirkesanger:

Den sidste lærer der også fungerede som degn (Kirkesanger) var i 1956. Derefter overgik det til et selvstændigt embede. Jørgen Hansen fra *Apoteket* på Husmandsvej, var kirkesanger indtil sin død o. 1980. Han havde samtidig et lille apotekerudsalg med håndkøbsmedicin fra apoteket i

Ærøskøbing. Den næste Kirkesanger var lærer Vibeke Børresen. Hendes mor stammede fra Den gl. Skole. Hun købte Pastor Fogs Hus, fik ansættelse som kirkesanger samt hjælperlærer i Drejød Skole, som hun havde til skolen lukkede i 1991. Herefter overtog Kirsten Nielsen stillingen som kirkesanger indtil sin død i 2003. Drejøds nuværende kirkesanger Charlotte Klinkvort er ikke fastboende, men har sommerhus på øen (*Morten Simon's Hus*). P.g.a. Charlottes arbejde er Helle Køster ansat som vikar.

Kontrolassistent:

Søren Madsen kom fra Vejle til Drejød som medhjælp på en gård. Han blev gift med Margrethe Sommer, som fik biblioteksfilial i huset på Strædet. Han blev kontrolassistent for Drejød Sogn, d.v.s. han tog rundt til landmændene og tog mælkeprøver indtil Andels mejeriet "*Bækskilde*" lukkede i 1956. derefter gik han på pension.

Købmandsbutikker:

Ved århundredskiftet (1900) havde Drejød 4 købmandsbutikker – 3 i Byen og 1 på Husmandsvej. Der var købmandsbutik i højre del af stuehuset til ***Møllen på Husmandsvej*** fra engang i 1880'erne, den lukkede o. 1912.

"Jettas Butik" er bygget i 1885 af Joseph Pedersen fra "*Strangegården*" på tomten af "*Rasmus i porten*" gård matr.21a, der udflytter til "*Nygården*". Joseph Pedersen starter et bageri, men måtte stoppe p.g.a. mel allergi. I stedet startede han en købmandsforretning. Han har givet været en foretagsom mand. Det med købmandsskab var han ikke helt ukendt med, idet han sammen med Chresten Mortensen fra Husmandsvej i 1883 købte den første Drejødamp, som de hentede i Gøteborg i Sverige. I 1898 fik han tilknyttet Drejøds første (og eneste) Telefoncentral i et sidelokale til butikken. En ugift, hjemmeboende datter Jetta Pedersen overtog butik og telefoncentral i 1940. I starten var der ikke mange abonnenter, og de få der var, var til at overskue. Jetta vidste altid om det var "umagen værd" at ringe til den eller den: *Nej, de er ikke hjemme, de er til kaffe hos Mine og Jens "Kock"*! Centralen lukkede i 1964 med Kommunesammenlægningen. Jetta stoppede sin købmandsforretning i 1970

"Nellemanns butik" lå på hjørnet mod Skovvejen, hvor et nyt gadehus fik fæste i 1759 og blev sammenbygget med 30b. I 1907 blev huset tilføjet en bygning til høkerbutik af Mathilde og Hans "Munke" Hansen. Mathilde døde i barselsseng i 1909. Hendes søster Hansine Jacobine (kaldet Mine) blev nu husholderske for Hans "Munke", som hun siden blev gift med. De havde købmandsbutikken til 1950, hvor de byggede nyt hus på Vigs Vej "Mines Hus", og solgte butikken til Magda og Ove Nellemann Larsen, som drev købmandsbutikken til de lukkede den i 1970. Foruden købmandsbutikken, havde *Nellemann*, som han hed i daglig tale, en stilling som organist i Drejød Kirke.

"Ane Mortensens butik" (det senere *Rødhætte*) lå på Strædet, hvor Ane startede en høkerbutik i 1915. Den lå til venstre for den nuværende gangdør. I 1954 overtog Grethe Strange butikken efter sin mormor Ane Mortensen. Butikken blev nu flyttet til den del af huset, der vender ud mod smedjen. I gavlen kom en tilbygning med butiksdør og stor rude. Få år efter flyttede Grethe til Odense, hvor hun bliver jordemoder. I 1963 købte invalidepensionist Erik Peter Jensen huset sammen med en dame ved navn Grethe, begge fra København. Sammen med sin datter forsøgte hun at drive forretningen videre, men flyttede efter et års tid. Efter endnu et forsøg fra en mand ved navn Gunnar, lukkede forretningen o. 1965.

I 1970 var både bageren og den sidste købmandsforretning lukkede.

"Drejød Kro & Købmand". Drejøds daværende smedekone Kirsten Nielsen var en aktiv dame, der ikke bare kunne se på at "Drejød lukkede ned". Da Jetta som den sidste "drejede nøglen", gik Kirsten i gang. Hun etablerede spisested i Drejød Forsamlingshus og købmandsbutik i en tilstødende iskiosk.

Forsamlingshuset var ikke i længden velegnet til formålet, hvorefter Kirsten søgte Svendborg Kommune om køb og byggetilladelse på en del af den kommunale "Sportsplads", hvilket hun fik, og i sommeren 1972 stod "**Restaurant Drejø**" klar med tilhørende købmandsbutik. I 1985 tilføjes Drejø Brevsamlingssted til købmandsbutikken.

Butik og restaurant kørte godt i mange år, men i 1987 brændte hele butikken og det meste af restaurationen. Kirsten og Vagn genopbyggede begge dele, men kun i halv størrelse af det oprindelige. De havde Ester Madsen ansat som medhjælp i butikken. I 1993 solgte de til Edith og Ejlf Rasmussen, der kørte butikken videre under Elitekæden. De ændrede navnet til "**Drejø Kro & Købmand**", byggede det hele om, og fik lavet en hyggelig krostue bl.a. med en muret bar. Ediths passede regnskab, og havde Astrid Andersen fra "Vesterbo" ansat i butikken, Ejlf stod for køkkenet, og de kulinariske oplevelser, samt de havde sommerhjælp til serveringen. Butikken havde åbent hele dagen – Kroen kun om sommeren, samt efter aftale. Da de nærmede sig pensionsalderen og ønsket om at trappe ned, fik de et tilbud fra Lotte og Keld Myrén om at overtage det hele. I 2003 købte Lotte og Keld butik og kro, som de også startede med at ombygge. I 2004 udvidede de med sommergrill i en udendørs pølsevogn. Åbningstiden blev halveret i takt med at antal af fastboende var dalende.

Den 1. januar 2007 blev **Drejø Kro & Købmand** endnu engang handlet, denne gang solgt til Johannes Madsen, der forpagtede det hele ud til Anne-Birgitte Christensen, hvis forældre havde sommerhuset "*Stoffers Hus*". A-B kom fra København, men var gift med Ronnie, og havde boet de sidste 15 år i Israel. Butikken har nu åbent 5 dage om ugen á 4 timer om vinteren. Kroen er kun åben efter aftale om vinteren. Om sommeren er Købmandsbutikken åbent hver dag fra kl. 8 - 18. Kroen fra middag til ca. kl. 22.

Kunsthåndværkere:

Drejø har i "nyere tid" fået en del kunsthåndværkere. Fra 1985 – 1995 boede keramikker Anne Bannick i "*Rasmus Peders Hus*", hvor hun havde indrettet keramikværksted med en brændeovn, samt atelier til Kurser. Keramikken blev solgt på bestilling samt ved en bod ved huset. I 2003 blev huset købt af Alice og Svend Heegaard. Alice har egen virksomhed "Paper Art". Det tidligere keramikværksted blev indrettet til fremstilling af spændende papirdesign samt udstillingslokale. På "Nygården" startede Susanne Støvlbæk i 2005 sin egen produktion med flotte uldvarer "Nullertolden", som sælges i "Vognporten".

Landbruget:

I Kong Valdemar Sejrs Jordebog fra 1231 benævnes alle øer som Kongens jagtområder, og der er noteret, hvilken slags vildt, der findes på hver ø. For Drejøs vedkommende er det den eneste af de sydfynske øer, der foruden - hjorte, dådyr og hors - også har "hus", måske er det kun Kongens jagthytte – måske allerede et begyndende lille samfund af fastboende? Kongens privilegium på jagten fulgte med over til de adelsmænd, som Kongen solgte øerne til i 1600-tallet. Sammen med Korshavn og Avernakø kom Drejø under Otto Krag til Egeskov Gods, der også fik jagtretten.

Drejø har gennem tiderne hørt under skiftende godser, sidst under Hvedholm Gods hvorunder drejebønderne frikøbte deres gårde i slutningen af 1880'erne. Godt nok var drejebønderne fæstebønder, men de betalte ikke tiende, og fik selv udbyttet fra jorden, hvilket gjorde dem bedrestillede end mange andre fæstebønder på den tid.

Drejø er den største ø i sognet af samme navn, der desuden består af øerne Skarø, Hjortø og Birkholm. Den ligger i Sunds Herred næsten midt imellem købstæderne Svendborg, Faaborg og Ærøskøbing i det sydfynske øhav. I slutningen af 1700-tallet var øen ejet af herskabet Bille Brahe på Hvedholm, som i 1766 havde købt den af Sophie Krag på Egeskov.

I folketællingen 1787 levede der i alt 227 mennesker på Drejø. De boede alle sammen i Drejø By, der var øens eneste. I denne labyrint af bygninger fandtes 1 præstegård, 26 gårde og 16 huse. Hovedindtægtskilden var kornavl. Det var dengang mest byg, rug og havre, der blev dyrket, og i slutningen af 1700-tallet foregik der en livlig handel mellem Drejø og de nærmeste købstæder.

Drejøs jorde blev først udskiftet omkring 1833, så i 1790'erne havde hver bonde stadig sin fæstejord fordelt på mange små agre rundt omkring på øens tre marker: Vestermark, Østermark og Skoven. Jorden langs vandet blev brugt til græsning af øens dyr. På Drejø rettede man sig på

fællesskabets tid efter en bylov fra 1705. Den var udarbejdet med hjælp fra øens daværende herskab på Egeskov og underskrevet af samtlige Drejøs gårdmænd.

Indtil 2. verdenskrig var Drejøboerne stort set selvforsynende. Øen med sine 667 ha. var et udpræget landbrugssamfund, hvor gårdene gennem generationer gik i arv til ældste søn, (*hvis han da ikke havde gjort sig "utilbens", som f.eks. at gifte sig med en pige "under sin stand" – og derved gjort arveløs!*). Efter branden i 1942 forsvandt stort set en hel generation af unge. De nye gårde, der blev genopbygget, var ikke store nok til at brødføde 2 familier. Teknologien havde også her gjort sit indtog. Op gennem 50-erne kom malkemaskinerne, traktorer og mejetærskere til, hvilket overflødiggjorde mange mænds arbejdskraft, og den yngre generation begyndte lige så langsomt at forsvinde fra øen. De unge fandt andet arbejde, og flyttede ikke tilbage til øen for at overtage en gård, der var alt for lille. På den tid gik rigtig mange af gårdene ud af slægternes eje, jorden blev lagt sammen og stuehusene solgt fra eller overgik til sommerbolig. Fra at være et landbrugssamfund blev øen på få år et fritidssamfund.

Af de oprindelige 27 gårde, er der i 2010 reelt kun 1 fuldtidslandbrug samt 2 hobbylandbrug tilbage, som tilsammen driver alt jorden på Drejø, uden dyrehold og hvor man nu var gået over til intensiv hvededyrkning med raps til sædskifte. Dertil et husmandsbrug med opkøbt tillægsjord til får og Gallowaykvæg.

Maler:

Maler Jespersen fra Ballen på Sydfyn var i mange år øens fortrukne maler. Efter hans død flyttede hans kone Meta i 1959 sammen med sønnen Povl, som var udlært maler hos sin far, til Drejø, hvor de købte "Povl Maler's Hus" (senere "Dukkemandens Hus") på Husmandsvej. Herefter var Povl "Maler" eneste maler på øen i mange år. Han stoppede først da han var omkring de 75 år, men fortsatte med sin malerkunst. Povl døde i juli 2011.

I 2003 kom en ny maler til øen – Søren Rask Jensen – kaldet Søren "Maler". Han er nu gået på pension, men pendlede i flere år til Svendborg og Odense hver dag. Han har stadig lidt malearbejde på øen.

Mejeri:

Lærer Andreas Nissen Koch arbejdede meget på at få de genstridige drejøbønder gjort interesseret i andelstanken og et mejeri på øen. Hver gård producerede dengang sine egne produkter, men han så fordelene ved at samle alt under ét andelsforetagende, som kunne sælge produkterne også udenfor øen. Men bønderne sagde fra: "*Nej, det skal han aldrig få os til*".

Andelsmejeriet "*Bækskilde*" blev dog bygget i 1894 - efter at Koch var rejst fra øen - men hvor tanken havde eftermodnet hos andre af øens fremsynede mænd.

Mejeriet beskæftigede 3 personer. Mejeribestyrer, hjælper og en mejerske. Den første mejerske var lærer Koch's datter. Den første mejeribestyrer hed Carl Elmer. En meget driftig og afholdt mand, der foruden indførelsen af øens første cykel, startede *Drejø Gymnastik- og Skytteforening*, der hentede mange præmier ved deres opvisninger på fastlandet. Desuden var han en dygtig mejerist, som også her formåede at hente mange førstepræmier hjem til øen fra mejeritudstillinger i Odense – det var specielt smør, de var gode til. Det var meget efterspurgt, og helt til det berømte dansested, Restaurant "*Vivel*" i København blev det solgt. Det lille mejeri kørte godt i mange år. Det var heldig at undgå branden i 1942, men klarede ikke nedgangen i landbruget, og kunne til sidst ikke konkurrere med priserne fra de større mejerier på Fyn. Mælkeproducenterne begyndte at falde fra, og i stedet sende deres mælk til Hedegårds mejeri i Svendborg. Andelstanken gik død, og mejeriet måtte lukke i 1956.

Murer:

Drejø har haft 2 murermestre. Murer Rasmus Schmidt, Lillebo, kom fra Sjælland og blev i 1938 gift med Mary, en datter af fisker Jens Jensen på Husmandsvej. De bosatte sig i Højby ved Odense, men flyttede til Drejø o. 1944, hvor de købte *Poflers Hus*. Mary omdøbte huset til *Lillebo*. Rasmus byggede et par huse på øen i årene efter branden sammen med øens anden murermester, Laurits Andersen, bl.a. "*Gerda Post's Hus*" i 1948, men ellers arbejdede de mest hver for sig.

Laurits Andersen kom også fra Sjælland. Han blev gift med Margrethe Thomsen fra *"Hansine Thomsens Hus"* på Skovvejen, og de købte et husmandssted (det senere *Povl Malers Hus*) på Husmandsvej, hvor de havde lidt køer og grise. Laurits var ud af en murerslægt, og nok derfor mere interesseret i murerfaget, hvor han blev en habil håndværker. Bl.a. byggede han både *"Mine's Hus"* i 1948-49 og sit eget hus *"Laurits Murer's Hus"* i 1950-52 på Vigsvej.

Rasmus Smith flyttede fra Drejød først i 1960'erne og Laurits Murer i starten af 1970'erne. Øen stod nu uden egen muremester i mange år.

I 1993 overtog Edith og Ejlf Rasmussen fra Svendborg *Drejød Kro & Købmand*. Ejlf var uddannet murer, og arbejdede som sådan i mange år, samtidig med at han også passede kødgryderne på Kroen. Butikken solgte de i 2003, og Ejlf gik på pension i 2005.

Det sidste hus, der er blevet bygget på Drejød, er *"Vestmarkhuset"*, som brændte i 2009. Det er bygget af et murerfirma udefra, med hjælp fra en lokal tømrer Jonas Jespersen (søn af Povl Maler).

Møllen ved Gl. Havn:

Fra drejøbøndernes side, var der ikke den helt store begejstring, da Godsejer Bille Brahe på Hvedholm ville skænke øen materialer til et møllebyggeri – *nu gik de jo glip af den ekstra underholdning smakketurene til fastlandet gav, når de skulle til Fåborg for at sælge deres flæsk – og måske få sig en dram på den lokale kro!* Møllen blev dog bygget i 1842, og fik navnet *"Hvedholmsgave"*. Den blev lagt i Vigen lidt øst for den lille naturhavn "Gl. Havn", hvor det var nemt for de andre øer at lægge til, når de kom sejlene med deres korn. Den gamle møller, Rasmus Christophersen, var dog en underholdende mand - *og heller ikke karrig med snapsen!* Så alt i alt var bønderne ikke utilfredse. Møllen stod til 1920, hvor den brændte. Den Hollandske mølle blev ikke genopbygget, men blev afløst i 1922 af en vindmølle på Husmandsvej. Det senere Elektricitetsværk.

Mølle- og elektricitetsværk:

Huset "Mølle", som det blev kaldt, på Husmandsvej blev bygget af Chresten Mortensen, skipper på den første Drejødamer. Det er bygget af to omgange, 1.del i 1865 og i 1883 tilføjes den østre ende, som bolig for den svenske maskinmand Gustav Olson, der var maskinmand på Drejødameren. Da han o. 1900 byggede nyt hus (*Morten Simon's Hus*), blev der høkerforretning i lejligheden. Den lukkede o. 1912

I 1922 blev der opsat en vindmølle, og der blev bygget en tilbygning til møllehus beregnet til kornmaling. I 1924 etablerer Dansk Elektricitets Compagni (D.E.C.) et elværk i denne tilbygning. Der kørtes med jævnstrøm. Møller Niels Hansen Eriksen ansættes som el-værksbestyrer frem til 1962, hvor svigersønnen Erik Ovesen overtog.

I 1950 købte drejødboerne elværket af D.E.C. og indsatte en bestyrelse. Vindmøllen faldt ned i et gevaldigt stormvejr, og resterne blev nedtaget. Bestyrelsen installerede en ny og større motor en "Ruston" til el-værket, da den gamle havde svært ved at trække strøm til hele øen. Værket lukkede i 1965 efter kommunesammenlægningen, og øen fik nu vekselstrøm via søkabler fra Tåsinge.

Organist:

Købmand Nellesmann Larsen havde en stilling som organist i Drejød Kirke fra o. 1950. Han betalte selv det 1. orgel, som han forærede til Kirken, da han stoppede som organist o 1980. Da Nellesmann stoppede blev der gjort flere tiltag til at finde en ny organist. I mange år var Kirken derfor uden musikledsagelse. I de år var 2 efterfølgende på orgelkursus for om muligt at overtage stillingen, hvilket først lykkedes, da sygeplejerske Karen Marie kom i 1992. Da det gamle udtjente orgel var en del utæt, begyndte menighedsrådet ret hurtigt at spare sammen til et rigtigt orgel med orgelpiber. Der kom et godt tilbud o. 1993-94 fra en Kirke i Kbh. (vist nok Lyngby?), som havde et mindre orgel til salg (desværre uden bastoner). Menighedsrådet købte det, og det er det, vi stadig har. Karen Marie rejste fra øen i 2003, og kirken stod igen uden organist. I et par år ansættes Ebbe Valbjørn, som bor i *"Snedkerens Hus"* på Skovvejen i stillingen. Da han stopper beslutter menighedsrådet efter flere mislykkede forsøg, at skippe stillingen, og i stedet melde sig til en organistbank, som blev styret fra kontoret i Sct. Jørgens Kirke.

I forbindelse med Kirkens store renovering i 2009, blev det besluttet at købe en subbas. De nye piber blev installeret i maj 2011, og sidder på vægen ved siden af orglet. Nellemanns gamle orgel opbevares i graverhuset til Kirken.

Ovnbygger:

I 2002 flyttede Lars Helbo til Drejø, hvor han havde købt "*Nygården*". Lars er uddannet ovnsætter, og bygger masseovne, d.v.s. han bygger stenovne med en speciel konstruktion, han selv har udviklet. Ved hjælp af røgkanaler indført i murede bænke, føres varmen rundt i huset. Fordelen er, at der kun skal fyres op én gang om dagen, modsat en brændeovn. Hver ovn er specialbygget og bliver bygget på stedet, hvilket gør, at ikke to ovne er ens, da det afhænger af rummenes placering i huset, hvordan ovnen skal bygges. Lars er med i Energistyrelsen i Kbh., hvor han er en meget anerkendt ovnbygger. Han bygger oven overalt i Danmark – også på Drejø, hvor han indtil 2010 har bygget masseovne i 4 huse – foruden på Nygården.

Postkontor og landpost:

Det første postkontor indrettede degnen Andreas Nissen Kock på skolen o. 1890. Den gang var der ikke regelmæssig post, hvilket først kom i 1905, hvor Ærødamperen lagde til ved Drejø Ny Havn. De første postomdelere var den efterfølgende degn Peder Pedersens sønner. Det første postkontor blev indrettet i Marius Post's Hus på Vigsvej o. 1920'erne, hvor det var, indtil de stoppede, og Gerda Hansen blev tilbudt postkontoret – hendes far, snedkeren var da landpost. Postkontoret blev flyttet til Gerda Post's Hus i 1952. Huset var indrettet med en barberson i det nordvestlige hjørne. P.g.a salonen blev postkontoret indrettet i forgangen. O. 1955 lukkede barbersonen, og Holger overtog jobbet som postomdeler efter sin svigerfar. Barbersonen blev omdannet til postkontor, og fungerede som sådan indtil 1985. Da Holger døde o. 1980, blev Aage Jensen fra "*Vort hjem*" i Skoven postomdeler. Staten skulle herefter spare, så det blev besluttet i 1985 at nedlægge *Drejø Brevsamlingssted*, hvilket øboerne kæmpede hårdt i mod. Det lykkedes at forhindre en nedlæggelse, men Posthuset blev flyttet til Kirsten og Vagn Niensens nybyggede købmandsforretning for at spare huslejen – og støtte de små købmænd, som det så smukt hed dengang. Aage var stadig postomdeler men døde o. 1990, hvorefter Vagn Nielsen overtog. Folk vænnede sig hurtigt til hjørnet med det nye "brevsamlingssted", der blev indrettet "*hos Kirsten*". Da butikken brændte i 1987, blev postafdelingen reduceret til en lille bordplade på ½ m². Her var det indtil 2005, hvorefter de nye ejere af butikken, Lotte og Keld Myrén ikke ønskede at fortsætte, så PT lukkede hele postsorteringen. Herefter foregår alt post til og fra øen gennem landposten – dog skal pakker være forsynet med korrekt antal frimærker, der stadig kan købes i købmandsbutikken. Fra 2009 udgår også pakkeforsendelser fra landpostens rute. Store pakker skal herefter afhentes og indleveres på posthuset i Svendborg.

Præst:

Den første præst på Drejø, Niels Hansen, blev beskikket af Kongen, Christian III i 1535, netop da reformationen blev indført i Danmark, men der har aldrig været en katolsk gudstjeneste i Drejø Kirke. I 1555 blev øerne Skarø, Hjortø og Birkholm indlemmet under Drejø Pastorat, og udgjorde hermed eet Sogn – Drejø Sogn. I 1589 indgik præsten Claus Albertsen en akkord med gårdmændene om sine indtægter, og påtog sig for egne midler at bygge den første præstebolig. I 1623 brændte præstegården, og Hr. Jesper Hansen fik bevilliget 80 mark til hjælp til en genopbygning. Boligen var nu præstens ejendom, som efterfølgende præster måtte købe af sin forgænger. Indtil 1632, hvor Drejøs 4. sognepræst - og "stamfar" til mange Drejøslægter - Niels Christophersøn (1593 – 1662) blev kaldet, havde øen selv kaldsretten. Den forsvandt tillige med ejerskabet under enevælden.

Gårdmændene skulle hver betalte præsten i naturalier for hans ydelser. Flere præster efterfølgende har dog måtte føre lange sager for at få deres rette udkomme. I sin tid var præstegården blevet tillagt 15 skrpr. land, mod at præsten selv vedligeholdte bygningerne. Da præstens jordstykker var fordelt på 22 små jordstykker, bad præsten, Jacob Christensen i 1793 om at få sin jord målt op og udskiftet fra bøndernes jord. Da der blev enighed mellem bønderne, præsten og forvalter Kannevorf på Hvedholm om, hvor meget der tilhørte præstegården, blev

præstegårdsjorden udskiftet, og grænserne lagt ud på et areal ved præstegården, og de grænser ligger der endnu.

I 2007 kom Drejø Pastorat under Skt. Jørgens Pastorat. Det kom derefter til at hedde: Skt Jørgens – Drejø Pastorat, og præstestillingen blev reduceret til en 50 % stilling, dog fortsat med fast bopæl på Drejø. Menighedsrådet blev bibeholdt fortsat med egen økonomi, men kirkebogsføringen foregår fra kontoret ved Skt. Jørgens Kirke. Der har været 32 præster ansat på Drejø. Iflg. Det sidste vi har hørt, er at Kirker bygget før 1536 nu er klassificeret som ikke lukningstruede Kirker – det kan Drejø Kirke lige nå at komme med under. De sidste undersøgelser viser, at Drejø Kirke er den ældste reformerte Kirke i Danmark – måske i hele verden!

Skibsbygger:

I 1704 fik Claus Rasmussen fæstebrev med tilladelse til at bygge et hus på "en øde plads" – ved sin far Rasmus Rasmussens gård matr. 11. Det oprindelige indsidderhus på "den øde plads" er muligvis en del af det nuværende hus (Bageriet). Hans sønnesøn, Jørgen Rasmussen, fik i 1787 fæstebrev og tilladelse til at bygge et hus, som faktisk er en del af det nuværende. I folketællingen 1787 står Jørgen Rasmussen opført som husmand og skibstømmermand. Formentlig var det her, de gamle øbojoller blev bygget. De havde en stor sejldygtighed, som Drejø smakkejollerne var så kendte for.

Skipper / styrmand/:

Drejødampere (1883 – 1906) beskæftigede 2 mand – 1 skipper og 1 maskinpasser. Fra 1905 - 1968 sejlede Ærøfærgerne til Drejø. Færgerne her havde ingen fra øen beskæftiget – på nær en speditør, som passede broklappen. Fra 1968 1972 sejlede en privatmand, Martin Bovtrup med *Lundeborgfærgen* mellem Drejø-Svendborg. Han var selv skipper, og havde 2 besætningsmedlemmer fra øen – en maskinmand og 1 matros. Indtil *Højestene* kom i 1997 var det igen færgemandskab fra Ærø, der betjente færgen. Dengang med en 9-mands besætning. Da *Højestene* blev indsat med overnatningssted på Drejø, kom der igen en mulighed for at hverve fastboende personale, hvilket EU-reglerne om konkurrenceforvridning ved ansættelse dog umuliggjorde! Færgen har i dag en 6 mands besætning med 3-holdsskift – af dem er kun 1 fastboende på øen!

Skomager:

Sofus Pedersen kom fra Svendborg, blev gift med Kundahl fra Hjelmshoved på Hjortø – de fik en søn, Alex, og boede i *Niels Peders hus* på Husmandsvej, hvor Sofus havde indrettet et lille skomagerværksted. Han kone Kundahl døde tidligt, og Sofus fik nu en husbestyrerinde Else, som han senere blev gift med. Hun havde også en dreng, Jens. Da Harald Tolder døde i 1950 købte de Tolderhuset, og her indrettede Sofus et skomagerværksted i baghuset. Han syede ikke selv sko, men reparerede og forsålede sko for folk i en hel del år. Han boede alene efter Elses død, og flyttede fra øen først i 1960'erne.

Skolelærer og degn:

Lærdommen har ikke altid haft de bedste betingelser på de små øer. Før år 1555 kunne ingen mere end deres Fadervor, men efter den tid, blev undervisningen sat i system, da Drejø fik sin første degn og skoleholder. Det var før den tid, man byggede flotte skoler og eksklusive lærerboliger. Undervisningen foregik i stuerne rundt om på gårdene, og læreren boede på skift hos forskellige familier, for at byrden kunne fordeles på flere skuldre.

Den første kendte skoleholder hed Henrik Nielsen og kom fra Langeland i 1635. Han var ikke nogen genial pædagog fortæller historien, men da han var en udmærket skrædder og fingernem smed, så man stort på skolehold og kirkesang.

Den første skole blev bygget af degnen Hans Carlson i år 1700. Han kom fra Als og byggede skolen i Alsisk stil. O. år 1717 byggede hans søn Henrich (Degn) Hansen en tofags skolestue til husets sydgavl "*efter foranstaltning af Herskabet på Egeskov, men på Sognets bekostning*". I 1830 blev Hans Carlsons gamle Skole bortfæstet, og den ny skole blev bygget på Drejø Brovej. Den var

i starten med stråtag, men fik fast tag o. år 1900. Den gl. Skole brændte i 1942, men blev genopført i nøjagtig samme stil, dog uden skolestuen.

I 1958 dannede Drejød Sogneråd skoleforbund med Ida Holst Realskole i Svendborg, og Drejød skoles 7 årgange reduceredes til 4 klasser. Sognerådet planlagde at bygge en stor ny skole på en plads midt i Drejød by, men planerne udgik, da sognerådet blev nedlagt ved Kommunesammenlægningen i 1964. Drejød Skole fortsatte nu som forskole en del år, men blev nedlagt i 1991 på grund af manglende børn. Biblioteket forblev i skolestuen.

Drejød har siden 1555 haft 21 degne og skolelærere.

Smedje:

Der har sandsynligvis altid været en smed på øen. F.eks. har arkæologer fundet rester efter en smedje på marken overfor *Mejlbækhuset*. Da der går en naturlig kilde, lyder det meget sandsynligt, at her engang har ligget et smedehus. Det første smedehus der kendes, er *Mosehuset*. I 1888 blev bygget et nyt smedehus ved Gl. Havn, (*Kalles hus*).

I 1905 besluttede Oldermandslauget at bygge en helt ny smedje ved Bymosen. Der blev dannet et smedelaug med egen bestyrelse, men allerede i 1909 blev den slået sammen med Oldermandslauget, således at Oldermandsgildet startede kl. 17.00 med smedjens generalforsamling, ledet af den afgående oldermænd. Efter generalforsamlingen overtog den nye oldermænd - han blev nu tillige formand for smedjen. Indkøb af større maskiner til smedjen, samt den almindelige vedligeholdelse stod Oldermandslauget for. Fra starten indkøbte de bl.a. blæsebælg, ambolt, boremaskine og skruestik samt andre mur- og nagelfaste genstande. Alle andre redskaber skulle smeden selv anskaffe. Siden 1905 har Drejød Oldermandslaug haft ansat 12 smedemestre.

I 1986 rejste øens sidste smed, Lars Madsen "L.M. Teknik". Smedjen kunne ikke længere forsørge en familie, og det blev besluttet at sælge smedjen. Som ved alle afgørelse fra fællesskabstiden, skulle der være 100% enighed, både omkring salget - og til hvem - hvilket gav en del uoverensstemmelser, da een stemme kunne vælte alt. Efter mange og lange drøftelser lykkedes det dog at nå til enighed. Smedjen blev solgt i febr. 1988 til Johannes Nielsen, ejer af "*Søndergaard*". Den 11.marts 1988 blev der holdt auktion over resterende værktøj og gamle effekter. Inden salget blev Mosen framatrikuleret. Salgssummen beløb sig til 150.000,-kr. + 4.000,-kr. for løse effekter fra auktionen. Beløbet blev delt ligeligt mellem de 26 parter.

Eneste fællesanliggende for gårdmændene er nu den offentlige branddam, "Bymosen", og det kræver kun lidt vedligeholdelse og forvaltning. Herom samles parthaverne hvert år den 5. juni grundlovsdag. Indtil andet vedtages, sammenkalder den siddende Oldermænd, som stadig går på omgang, de sidste få parthavere til *Mosemøde*. Det sidste levn fra en svunden tid.

Snedker og tømrer:

O. 1860'erne fødtes to brødre, Rasmus og Hans Mortensen i "*Carl Høj's Hus*". De var begge snedkere og arbejdede godt sammen. I 1881 besluttede de derfor at bygge en bolig sammen i form af et langhus med 2 lejligheder på en grund matr. 45 ved Mosen. Deres samarbejde gik fint – indtil konerne kom til - de kunne ikke enes. I 1896 solgte Rasmus derfor sin andel til bror Hans, og købte en af de udloddede grunde af matr. nr. 7 efter udflytningen af "*Peter Hansens gård*". Her byggede Rasmus Mortensen et nyt hus i røde teglsten, sort skiffertag og med tilhørende snedkerværksted i den vestlige ende, hvorfra han drev snedkervirksomhed, til han blev syg og døde i 1909. Sønnen, Hans Mortensen (1890-1973) var udlært snedker på Ærø, men kom som 18 årig hjem for at arbejde på faderens værksted, som han overtog, da faderen døde året efter.

Hans Mortensen tegnede og var medbygger på de fleste af de nye huse, bl.a. *Drejød badehotel* i 1927. I 1929, efter Drejød fik elværket, købte han elektriske høvle, save og boremaskiner. Efter storbranden på Drejød i 1942 fik han sammen med 2 tømrere fra Svendborg alt snedker- og tømmerarbejde på alle de nye huse og gårde. Han havde en medhjælp på værkstedet, tømrer Ejner Thomsen. De byggede sammen i alt 80 både, fra skydepramme, damjoller og en enkelt stor motorbåd. Flere både/ pramme blev solgt til Ærø og Sydfyn. Snedkeren, som Hans blev kaldt, lavede desuden mange møbler, alt glarmesterarbejde på øen, samt byggede møllevinger og ligkister - der stod altid 2 kister klar til brug på loftet. Snedkeren kunne som dygtig håndværker lidt

af det hele. Han var desuden postomdeler i mange år, indtil hans svigersøn overtog i 1957-58. Snedkerværkstedet lukkede i 1974.

De næste 30 år stod øen uden snedker eller tømrer.

I 2002 kom Ursula Weideman og Hanns Haenel fra Tyskland. De købte *Bækskildegård*, hvor de startede deres egen virksomhed med et snedkerværksted, hvor de fremstillede træarbejder af eget design bl.a. trappestiger i forskellige træsorter, solgt til biblioteker. I 2006 flyttede Jonas Jespersen tilbage til øen og starter sit eget tømrerfirma "*Øhavets Tømmer*", så nu fik øen igen en tømrer/snedker. Jonas er søn af Povl Maler Jespersen, og bor på *Valdemargården*.

Speditør:

Hans Rasmussen ("Ski`bygger") som han kaldtes i daglig tale, var ansat af DF Ærø som speditør ved den ny færgehavn fra 1930 – 1965. Efter ham overtog Erik Ovesen. Stillingen blev nedlagt i 1997, da Højestene kom. Færgen havde "sin egen broklap" med, så der var ikke mere arbejde for en speditør.

Sygeplejerske:

I 1977 fik Drejø sin 1. fastboende ø-sygeplejerske, Lena Rasmussen. Svendborg Kommune var meget lidt hjælpsomme, bl.a. ville de ikke stille et hus til rådighed, hvilket beboerforeningen dengang hurtigt var behjælpelig med at finde. Heldigt var det, at en mand ønskede at sælge straks, da Kommunens ultimatum lød, at stillingen skulle besættes næste dag – ellers blev der ingen sygeplejerske! Der blev handlet over natten, og øen fik sin første sygeplejerske. De købte *Bækskildegård*. Lena rejste i 1981.

Fra 1981 – 1992 var Lillian Kjærsgaard-Rasmussen fastboende sygeplejerske. Hun var desuden gift med skolelæreren, men stoppede da skolen lukker 1991. Da de havde boet på skolen, som nu blev nedlagt, besluttede Svdb. Kommune at den kunne fortsætte som sygeplejebolig. Det kom næste sygeplejerske til gode. Karen Marie Bruhn var øernes sygeplejerske i 10 år, men flyttede desværre fra øen 1. maj 2003, der var dengang kun få patienter tilbage – og sygeplejestillingen blev nedlagt. Flere tiltag fra Beboerforeningen for at få stillingen genopslået er hidtil mislykkedes. Øen har nu et frivilligt beredskab i samarbejde med Falck i Svendborg og Drejøs frivillige Brandværn, samt øen har fået en hjertestarter.

Teglværksarbejder:

Morten Hansen, der ejede Klintegården fra 1879 – 1907, fik ideen med at udnytte det ler, der var på hans marker ud mod klinterne og Næbbesodde. Han fik hjælp af en teglbrænder, som fik lavet en prøve på mursten, der viste sig at være gode. Nu kunne man gå i gang, og et nedlagt teglværk fra herregården *Tisselholt* på Fyn blev købt i 1899. Materialerne blev sejlet over, og de brugte bygninger kom op at stå, og der blev opført huse til arbejderne også.

Ælteværket blev trukket af heste i en rundgang, de første råsten blev formet, og der blev opført en højojn. Nu kunne den første brænding begynde. En af arbejderne fik lov til at bruge disse sten til facaden på sit hus, som han byggede i 1901. Det var *Prip's Hus*, som Jens Hansen købte o. 1950, da han blev pensioneret. Jens Hansen var søn af Morten Hansen.

Økonomien gik ikke så godt. Morten Hansen havde betalt alt selv, men det kunne ikke blive ved med at gå, så man måtte finde på noget andet. Man samlede derfor øens beboere, og blev enige om, at tegne aktier til en pris à 75 kr. stk. Morten Hansen blev formand, og man begyndte at udbygge og modernisere bygningerne. Der blev bygget en bestyrerbolig og ansat en teglværksmester, der hed I. Friis og hans hustru Erna. Der blev ligeledes ansat en fyrpasser, der havde en uddannelse som sådan. De øvrige arbejdere var mest fra Drejø, bl.a. Jens Hansen (Degn), Jens Hansen (Østmark), Peder Espensen Pedersen (jordemodermænd), Hans Jepsen (Apoteket), Niels "Gade" Nielsen, Mads Pedersen (Skrædder). Der var ca. 8-10 mand ansat ved teglværket.

Der blev produceret 1 – 2 mill. Mursten om året. Det lyder måske af meget, men dog var det ikke nok. Det var svært at få dem fra øen – og dyrt. Man blev enige om at sælge værket efter små 18 års drift. Det blev solgt med tab i 1917 til 2 fra Svendborg, Købmand Foldager og sagfører Lacoppidan Petersen samt en teglværksmester. P.g.a. prisen kunne de køre det billigere, og

dermed en konkurrent til de øvrige teglværker på Fyn. Resultatet blev, at Stenstrup Teglværk ret hurtigt købte det, og rev det hele ned – så var den epoke slut.

Toldembedet:

Tidligere var toldembedet på Drejø et embede, som en familie kunne leve af, (måske smuglede man mere den gang!) og jobbet omfattede Skarø, Hjortø, Birkholm og Drejø. Embedet blev senere til et toldopsynsembede, et bi-job, hvor det blev delt op, så Skarø fik egen Toldopsynsmand – og Hjortø, Birkholm og Drejø forblev samlet under een Toldopsynsmand. Ved kommunesammenlægningen i 1964 kom Birkholm under Marstal kommune. Jobbet bestod bl.a. i at checke både, der lagde til øerne, for smuglergods, kigge efter forsvundne personer til søs etc. Tolderen fik stillet cykel til rådighed, mens båd var for egen regning. Han skulle flage på officielle flagdage med toldflag, (splitflag). Den første toldopsynsmand boede i det gamle Toldhus bygget 1905 ved Bækskildestranden. Snedker Hans Mortensen havde bygget og ejede huset, som han lejede ud til Tolder Peder Anton Hansen. Han døde i 1913, hvor embedet gik videre til Christen Mortensen Pedersen på Husmandsvej, i det hus vi kender som "*Skomagerens Hus*" ved siden af det gamle El værk. Da han døde i 1922, overgik embedet til hans søn kaldet Harald "Tolder", som var toldopsynsmand indtil sin alt for tidlige død. Kaj Pedersen (fra *Edith Tolder's Hus* på Drejø Brovej) overtog jobbet d. 1.8.1950 efter Haralds død, og Kaj beholdt jobbet indtil udgangen af juli 1974, hvor embedet blev nedlagt, og kom ind under Svendborg Toldkammer.

Træskomager:

Hans Rasmus Henningsen (kaldet "Den gamle træskomand") byggede i 1889 et hus på en parcel af 7a. Her startede han en produktion af træsko. Forretningen gik godt, og krævede efterhånden mere end "håndkraft" for at følge med efterspørgslen. Han udvidede huset med en tilbygning sammen med sønnen Hans, så der var plads til maskiner, som bedre kunne klare efterspørgslen. Hans Henningsen (1890 – 1974) hjalp faderen på træskofabrikken. Hans udviklede og byggede selv alle sine maskiner, der blev trukket af en vindmølle, som han byggede i stålkonstruktion. Nu kom der for alvor gang i produktionen, og han "eksporterede" endda til Ærø. Det var Hans, der rejste til Ærø og solgte træsko. Han fortsatte produktionen til sin død i 1974.

Et forsøg i 1990 blev gjort for at bevare træskomøllen som museum. En stor del af træskomandens hjemmegjorte læste og værktøj blev indsamlet og opbevaret hos foreningen "Træskomandens venner". Flere gamle dragkister havde Peter Blay fra *Gl. Elmegaard* istandsat. Det samt andet indbo blev i flere år opbevaret på *Nygården*, men i 1997 blev alt inventar afhentet af bekendte til *Træskomandens venner*, og kørt til en gård i Sønderjylland, hvor det formentlig stadig står? Træskomanden enke Kätthe boede i en lejlighed i Svendborg de sidste mange år. Hun døde i 1998.

Væver - Skrædder - Syerske:

Lundahls Hus – tidligere kaldt *Væverhuset* er bygget i 1716. I 1787 beboet af skrædder Ditlef Jensen, derefter af hans søn væver Rasmus Ditlefsen.

Ved udskiftningen 1832 får *Mosehuset* matr. 44 tildelt en husmandslod på Skoven. Væver Hans Hansen, Skarø, flyttet herud sammen med gårdene i 1833, og bygger et hus med stald i den østlige længe. *Væverhuset* var beboet indtil det ny stuehus "*Moster og Madsens hus*" blev bygget i 1914.

Rasmus Peder's Hus på Drejø Brovej er bygget omkring 1877 af fæster og snedker Hans Pedersen. I 1899 bebos huset af skrædder Mads Pedersen.

Camilla Rasmussen var gift med Hans Ski'bygger. Hun syede tøj for folk, og holdt syklub for skolepigerne på øen. Åse Hansen var uddannet syerske og boede på *Stendys*, hvor hun i mange år havde systue, underviste på aftenskole og syede tøj for drejboerne.

Økonoma og pedel:

Fra 1927 - 2010 har Badehotellet /Kolonien haft ansat 6 økonomaer foruden en del unge piger samt 3 pedeller. Nu er økonoma- og pedelstillingen slået sammen til én stilling som tilsynsførende.